

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 33.

ZATERDAG 16 AUGUSTUS 1913.

Foto Aug. F. W. Vogt.

EEUWELINGEN IN HET PARK VAN HET KASTEEL ROSENDAAL.

INHOUD:

DE ZONNEVROUW, DOOR GASTON LEROUX (7) BLZ. 390 EN 400
 HET KASTEEL EN DE HEERLIJKHEID ROSENDAAL, DOOR
 D. J. V. D. VEN, GEÏLLUSTREERD . . . BLZ. 389, 392—394
 HET ARTILLERIE-MUSEUM. ILLUSTRATIES. . . BLZ. 395 EN 396
 HOLLANDSCHE KUNSTNIJVERHEID, (SLOT, DOOR R. W.
 P. DE VRIES JR., GEÏLLUSTREERD. . . . . BLZ. 397—399
 DE ASCHGRAUVE TREKSPRINKHAAN, (SLOT), DOOR J. H.
 FABRE, (VERT. DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS) . . . BLZ. 399
 EEN DAG VOL STRANDVREUGDE, ILLUSTRATIE . . . BLZ. 400

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

DE ZONNEVROUW

door GASTON LEROUX.

(7) (Geautoriseerde vertaling).

TWEDE BOEK.

WEEET je, wat we moesten doen? stelde Maria Theresia voor — We moeten naar buiten; niets is zoo goed als verandering van lucht. We gaan een tochtje maken in de bergen; we zullen Raymond en mijnheer Azout de *Sierra* laten zien. En dan vandaag weer terug naar Lima. Met tante Agnes en de oude Irene moeten we er niet over spreken, anders gaan die weer nieuwe verhalen ten beste geven. En dat zou te veel op onze verbeelding werken. Ik ga met Raymond een tochtje maken naar Callao. Komt u daar dan bij ons, we gaan dan met elkaar verder. Ik zal in Callao wel schikkingen maken, dat mijn afwezigheid geen schade aan de zaken doet. En in den avond gaan wij scheep.

— Scheep? scheep voor de *Sierra*? riep Christobal uit.

— Neen, beste vader, voor Pacasmayo.

— En we komen daar juist vandaan, klaagde oom Gaspard, — we hebben daar wel minstens vier uren achtereen in de haven gelegen. De kust heeft er niets bijzonders.

— Niets bijzonders, zegt u, mijn allerbeste mijnheer Azout, — niets bijzonders? En weet u dan niet, waar men, eenmaal te Lacasmayo, heen gaat? Weet u dat niet? Dan zal ik het u eens zeggen. We gaan naar . . . Cajamarca.

François-Gaspard bracht de hand naar zijn hart. — Cajamarca! . . . het oude Cajamarca van de Inca's, stamelde hij.

— Zooals u zegt, mijn beste mijnheer.

— Maar . . . dat is de droom van mijn leven.

— Welnu, we gaan dien droom vervullen, mijnheer.

— En tegelijk, papa, — zoo wendde ze zich tot den markies, — tegelijk gaan wij eens onderzoeken, wie daar in Cajamarca de geheimzinnige afzender is van mijn geheimzinnigen gouden zon-armband.

— Je hebt gelijk, lieve, viel Christobal haar bij, — wij moeten daar het onze van hebben. Het is tē dwaas, tē dwaas.

— En als de grap door een van die vroegere cavaliërs is verzonden, dan zal ik het hem leelijk betaald zetten, zei Maria-Theresia, die op dit oogenblik met den armband speelde, — dan zullen we ons nog eens vermaken in Lima. En wij niet alleen!

Daarna zond ze allen haar kamer uit en riep, om haar bij het kleeden behulpzaam te zijn, de kleine Concha, die juist bijtijds binnenkwam om van haar meesteres een oorvijs in ontvangst te nemen. Dit zou haar leeren, zoo luidde de begeleidende verklaring, — voortaan armbanden, die ze vond niet maar zoo stilletjes om den arm van haar meesteres te doen, maar deze eerst wakker te maken. Het kind was zoo getroffen door die ongewone bestraffing, dat het in tranen uitbrak. Toen had Maria-Theresia er alweer spijt van, en overlaadde het meisje met lekkernijen. Maria-Theresia was uiterst verbaasd over deze handelwijze. Niets

was haar zoo lief als juist kalm te wezen, en, zie, al haar doen verried eene overspanning als zij nooit tevoren had gekend. Wat zij vooral aan haarzelve niet vergeven kon, was: dat zij zoo bang geweest was.

In het algemeen kan men ^{*} zeggen, dat er in Peru geen wegen zijn. Men heeft er nooit meer wegen van beteekenis gemaakt, sedert de Inca's den machtigen heerbaan aanlegden, die het geheele land doorkruist, een werk zoo grootsch, dat de heerwegen der Romeinen ermede vergeleken, onbeduidend worden. Wat er later nog aangelegd is, kan niet veel meer dan smalle stoffige paden heeten. *) Indien men wat verder land-inwaarts reizen wil, is men verplicht, aan de *Costa* een der spoorlijnen te gaan opzoeken. Deze doorkruisen de Andes, en voeren de reizigers tot in het hart van de *Sierra*. Men kan, moet ge weten, Peru verdelven in drie gelijklopende gedeelten, evenwijdig aan de zee; ten eerste de *Costa* (de kust), dat is de strook, die vanaf den oceaan tot aan den westelijken zoom der Andes reikt, en gaandeweg stijgt tot een hoogte van 1500 à 2000 meter; ten tweede de *Sierra*, dat zijn de bergen en bergvlakten, welke het middelste gebied van de Andes vormen, en waarvan de hoogte afwisselt tusschen 2000 en 4000 meter; en ten derde de *Montana* (het gebied der wouden), hetwelk in machtige glooiingen van den oostelijken kant der Cordilleras neerwaarts gaat met een afwisselende hoogte van 2000 tot 500 meter. Deze drie gebieden verschillen van elkander in elk opzicht: in uiterlijk, in klimaat, in voortbrengselen.

De *Costa* is rijk. De *Sierra* bezit een veelheid van dalen, welke verrukkelijk om te aanschouwen en betrekkelijk heet zijn; de *Montana* vertoont zeeën aan zeeën van geboomte. Het merkwaardigst van dit zoo merkwaardige land is het groote verschil in aanzicht van streken, welke toch betrekkelijk niet zoo ver van elkaar liggen: terwijl men om in de *Sierra* door te dringen, een der hoogste gebergten der wereld moet bestijgen, kan het u gebeuren, dat ge eenige uren gaans verder streken aantreft, waar boomen en planten van alle klimaten bijeen gevonden worden. De noteboom groeit naast den palm; den beetwortel treft ge in de onmiddellijke nabijheid van het suikerriet. Hier bemerkt ge een boomgaard vol verrukkelijke appelaars, ginds rijst een groep van bananenboomen met hun breede, schoone bladeren. In deze wonderbaarlijke landen, treft men grondbezitters, die bij eenzelfde maaltijd hunnen gasten ijs kunnen voorzetten, dat eenige uren vroeger op hun landgoed boven het sneeuwgebied gevonden is, en een zoete *limon*, de bij uitnemendheid tropische vrucht, welke in denzelfden tuin geplukt werd.

Ach, ach. Wat een notities voor François-Gaspard. Welk een nooit gezien schouwspel! Welk een verrukking! En vooral, welk een overstelpend aantal merkwaardige bladzijden zou over dit alles te schrijven zijn. Raymond, Maria-Theresia en de markies lachten om den jeugdigen ijver van den ouden heer, die hoegenaamd niets voorbij liet gaan zonder er aantekening van te houden.

Uit kortswijl had men zijn potlood eens weggestopt, en het scheidde niet veel of de geleerde heer was toen volslagen waanzinnig geworden. Men vermaakte zich goed, en het leek wel of niemand meer dacht aan den gouden zonne-armband. Men had dien achtergelaten bij tante Agnes en Irene en onmiddellijk nadat de familie vertrokken was, hadden deze oude dames het geheimzinnige voorwerp naar San Domingo gebracht en het daar neergelegd op het altaar der heilige maagd, de beschermster tegen toovenarijen.

De aankomst te Pacasmayo had de geestdrift van oom Azout al uitermate opgewekt. De ontscheping had plaats door middel van een reusachtig vlot, dat op de deinende golven tot halverhoogte de brug van het schip kon rijzen om een paar meters daar beneden te dalen. Om op het vlot te komen, moest men in een ton gaan, die met een takel werd opgetrokken, en bij het neerlaten ter hoogte van het vlot kwam. De zaak was dan, op het juiste oogenblik uit den ton op het vlot over te springen.

Maria-Theresia ging het eerst, en deed het uitmuntend, het geschiedde zelfs niet zonder een zekere gratie. De markies leek deze soort gymnastiek wel gewend te zijn; hij zweefde althans door de lucht. Raymond wist den tijd van overspringen zoo stipt te berekenen, dat hij glimlachend met de handen in zijn zakken uit den ton stapte. Met François-Gaspard echter ging het niet zoo mooi. Hij dacht op het oogenblik dat hij moest uitstappen, aan heel iets anders, en het gevolg was dat de ton op het vlot bonsde en de deerniswaardige geleerde, lid van het instituut, als een duiveltje uit een doosje naar buiten geschoten werd. Het is overbodig te zeggen, dat de brave heer, die, in de diepste gepeinzen over het wonderlijke van het kunststuk, op de uiterlijkheden der verrichting gelijktijdig niet goed letten kon, nog van het vlot afrolde op het zand, waar een golf hem danig nat maakte. Hij moest zich zoo goed als geheel uitkleeden, en een uurtje in de zon gaan liggen om te drogen, alvorens men de reis kon voortzetten.

Eerst den volgenden dag vertrokken de reisgenooten weder uit Pacasmayo, waar hun niets overkomen was, dat hun bijzondere belangstelling had gewekt.

Wel had Raymond herhaaldelijk een schijnbaar toevallige aanwezigheid opgemerkt van een heer, wiens gelaat koperkleurig was, en die zeer wel had kunnen doorgaan voor een man van

*) „Le Pérou”, door Paul Walle.

het Indiaansche ras van Trujillo, waarvan Huascar een der prachtigste vertegenwoordigers was. Maar deze man droeg met gemakkelijheid zijn keurige Europeesche kleeding naar de laatste mode, hij had zich onderweg een zeer beschaafd man betoond en aan de reizigers, vooral aan Maria-Theresia eenige van die kleine beleefdheden bewezen, welke men aan een dame, ook indien men niet aan haar is voorgesteld, bewijzen mag. Deze heer had zich gelijktijdig met hen te Callao ingescheept, was met het zelfde vlot geland, had in hetzelfde hotel te Pacasmayo gelogeed, en nam thans denzelfden trein als zij naar Cajamarca.

Het gezicht op de eerste keten van de Andes was zoo verrukkelijk, dat de reizigers in den aanblik geheel verzonken waren, en het binnenkomen van een vierden persoon in de coupé niet hadden bemerkt. Het was de koperkleurige man in zijn modieuze kleeding, die in het compartiment van den markies was gestapt en thans de aandacht der reisgenooten op zulk een zonderlinge manier op zich vestigde, dat allen, zonder het zichzelf te willen bekennen, een weinig erdoor in verwarring geraakten. Men had tot dan toe het landschap en de verscheidenheden der overrijke natuur bewonderd, en juist was men een sombere woeste bergengte binnengereden, toen de vreemdeling op ernstigen toon zei: Ziet ge die wilde vlakke, *senores*? Het is daar, dat Pizarro voor het eerst zijn afgezanten naar den laatsten koning der Inca's zond.

Allen hadden het hoofd omgewend. De vreemdeling scheen echter niemand te zien. Hij was op het balcon gaan staan, en met de armen over de borst gekruist, staarde hij onafgebroken naar de machtige rotsen, aan wier voet de grootste avonturier der wereld gerust had alvorens hij een koninkrijk veroveren ging.

Een mijner voorvaderen was bij hen, riep de markies uit.

De onbekende verwaardigde hem niet met een blik, doch met een zoo vreemde stem zei hij „We weten het. We weten het”, dat Christobal en zijn reisgenooten zich afvroegen met welk een zonderling zij nu waren saamgekomen. Diens vorstelijke onbewogenheid verontrustte allen een weinig.

Na een stilte begon de vreemdeling: O, wij hebben niet vergeten, dat er een Christobal de la Torre bij den troep van Pizarro was. Markies, ge kunt me gelooven: wij kennen onze geschiedenis. Toen Pizarro, uit de Spaansche kolonie Panama komend met het voorgevoel dat hij daar aan de andere zijde van den evenaar een heerlijk rijk zou vinden, een rijk veel schooner dan dat door Cortes aan Karel V geschonken was, — toen Pizarro, na vreeselijke gevaren te hebben doorstaan, van alle hulp verstoken, op het punt stond door zijne mannen verlaten te worden, trok hij met zijn degen een streep in het zand van het oosten naar het westen. En zich daarna tot zijne manschappen wendend, zei hij: Kameraden, aan dezen kant zijn de vermoeienissen en de honger, de stortregens, de naaktheid, de verlatenheid en de dood; aan den anderen kant is de welvaart en de middelmatigheid. Maar in het zuiden is ook Peru met zijn rijkdommen; daar is de glorie, daar is de onsterfelijkheid. Laat elk uwer voor zichzelf dus kiezen wat hij het beste oordeelt voor een wakkeren Castiliaan. Wat mij aangaat, ik ga naar het zuiden”. Bij die woorden stapte hij over de streep. Hem volgde onmiddellijk de dappere loods Ruiz, daarna Pedro de Candia, een edelman, die, gelijk zijn naam uitwijst, van een der Grieksche eilanden herkomstig was. Gaandeweg stapten nog elf andere mannen over de lijn, waarmede zij dus te kennen gaven, dat ze in de glorie zoowel als in de nederlaag van hun aanvoerder deelen wilden. Onder deze elf mannen was ook Juan Christobal de la Torre. We weten het, *senor*, we weten het.

— Maar wie bent u wel, mijnheer? vroeg de markies, wien de manieren van den vreemdeling, ondanks diens uiterlijke beleefdheid, begonnen te vervelen.

De ander leek wel niets verstaan te hebben. Als bracht hij hulde aan de moedige daden van Juan Christobal zoo ging hij verder: Niet waar, heeren, niet waar, *senorita*, het is treffend die handvol dappere mannen, die zich opofferden voor een onderneming, welke even goed boven hun vermogen was, als de meest roekelooze feiten van de doolridders. Een handvol dapperen, mijnheeren, zonder eten, zonder voldoende kleeren en nauwelijks gewapend... ze stonden daar op een naakte rots, zelven bijna naakt, maar een formidabel plan leefde in hun hoofden: zij zouden een der machtigste rijken, die er ooit bestaan hebben, gaan veroveren. En alles wagen wat gewaagd worden kon door menschen: hun leven.

En bij die mannen was er ook een Christobal de la Torre, Markies, laat mij u bij dezen de verzekering van mijn respect geven. En vergun me, mij tevens voor te stellen. Mijn naam is Huagna Capac Runtu, ik ben eerste bediende aan de Fransch-Belgische Bank te Lima. Wij kunnen zeer wel samen reizen, markies, want wij zijn beiden van hooge geboorte. Ik voor mij, ik ben zelfs van koninklijken bloede. Huagna Capac, die nauwelijks zestien jaar was, toen hij zijn vader als Koning van de Inca's opvolgde, nam tot wettige vrouw Pillan Huaco, bij wie hij echter geen kinderen kreeg. Hij huwde daarna met twee wettige vrouwen, Rava-Bello en zijn nicht Mama-Runtu. Ik ben een afstammeling van Huagna Capac en deze Mama-Runtu.

Uw firma heeft u dus vrijaf gegeven? vroeg de markies, een weinig hoonend.

Een sombere gloed schoot in de oogen van Huagna Capac Runtu.

Ja, zei hij met een doffe stem, — ik heb vrijaf voor het feest van het *Interaymi*.

Raymond rilde ondanks zichzelf bij dit woord, zoo menigmaal gebezigd den laatsten tijd met betrekking tot den *gouden zon-armband*. Hij keek Maria-Theresia aan. Deze was echter voornamelijk ongerust over den loop die het gesprek nam tusschen haar vader en den wonderlijken vreemdeling. Zij herinnerde zich nu heel wel, die man in de kantoren der Fransch-Belgische Bank te hebben gezien. Ja zij had persoonlijk zelfs meermalen met hem gesproken, hij kwam nu en dan ook op haar kantoor om buitenlandsche remises te regelen. Zij wist dat nu heel zeker. Tot nu toe leek hij haar de eerste de beste kantoorbediende, en hij had niet den geringsten indruk op haar gemaakt. Daareven was het voor het eerst, dat zij dien welgekleeden heer, die met trots zich als een Quichua-Indiaan bekend maakte, eens met meer aandacht aankeek, en duidelijk bemerkte zij in zijn gelaat de trekken van Trujillo's ras, en in gang en houding iets dat hem wel een broer van Huascar lijken deed. Zij wist uit ervaring hoe prikkelbaar deze soort inboorlingen zijn en ze vreesde, dat de markies, aldus voortgaand, in een ernstigen twist geraken zou. Daarom kwam zij vriendelijk tusschenbeiden:

— Het feest van het *Interaymi* is toch de voornaamste plechtigheid bij uw volk nietwaar? Is het niet in hoofdzaak te Cajamarca, dat het wordt gevierd? vroeg zij.

— Ditmaal, hernam de ander, — zal het overal door de geheele Andes gevierd worden.

— Er mogen geen oningewijden bijzijn, nietwaar? Hè, wat zou ik graag dat feest eens zien. Er wordt zoo veel over gesproken en niemand weet eigenlijk, hoe het er toegaat. Men vertelt er zooveel van. Zooveel...

— Praatjes, *senorita*, praatjes, geloof me, deed de Indiaan, die nederig en bijna schuchter was geworden tegenover de schoone Peruaansche. En glimlachend op een wonderlijke manier, waarbij een boog van schitterende tanden ontbloot werd als het gebit van een jongen wolf, lispelde hij met een vermoeide stem:

— Ik weet het, o, ik weet het. Men praat van menschenoffers! Maar dat zijn sprookjes, *senorita*. Menschenoffers bij het *Interaymi*-feest! Wat een dwaasheid! Wat een dwaasheid! Kijk mij eens aan en zeg mij eens, of ik in mijn veston, dat bij Zarate gemaakt is, er naar uitzie alsof ik naar een slachtplaats ga, naar een heilige slachtplaats! Neen! Wat er gebeurt, zijn een aantal plechtigheden ter herdenking onzer voorbijgroeitheid; verder roepen wij onze godheid aan, en vieren de nagedachtenis van onzen laatsten koning, den ongelukkigen Atahualpa, den martelaar van ons volk. — Dat is alles. U kunt me gelooven! — En aan het einde van de volgende maand kom ik weer als vroeger bij u op kantoor, *senorita*, om de wissels van de Franche-Belgische Bank te incasseeren.

Raymond was door deze laatste woorden wederom gerustgesteld. Een glimlach van Maria-Theresia en een potsierlijke grimas van François-Gaspard (die geheel uit het veld geslagen was door de banaliteit der vorstelijke Inca's, die betrekkingen van kassiersbediende en dergelijke leken te vervullen) verjoegen de laatste pijnlijke gedachten, die het hooren van den naam *Interaymi* bij de reizigers gewekt had.

Raymond bekeek het landschap, dat voortdurend somberder en somberder werd. De trein gleed nu een rotskloof in, tusschen twee duizelingwekkend hooge steilten. Omhoog bespeurde men een smalle strook lucht, en daar kringden condors rond met hun machtigen vleugelslag.

— En het is langs zulke vreeselijke wegen, dat Pizarro opgetrokken is om de Inca's te overwinnen! riep Raymond vol verbazing uit. — Hoe is het mogelijk, dat zijn kleine troepje niet lang vernield was voor zij aankwamen.

— Mijn waarde heer, spotte droevig de bankiersbediende, — hij is niet vernield omdat hij als vriend kwam.

— Nu ja, maar... de verovering van een koninkrijk! Dat gaat toch maar niet zoo gemakkelijk. Hoeveel manschappen had Pizarro dan wel, toen hij naar Cajamarca optrok?

— Er waren er intusschen bijgekomen, zei de markies, terwijl hij zijn knevel opstreek, — zij waren met honderd zeven en zeventig mannen.

— Neen, er waren er negen minder, verbeterde de bankiersbediende.

— Dat is dus: honderd zeven en zeventig min negen, maakte honderd acht en zestig, als ik me niet vergis, mompelde François-Gaspard, terwijl hij deze cijfers in zijn eeuwige notitieboek schreef.

— Hoe zoo? Negen minder? vroeg Maria-Theresia.

— *Senorita*, begon de afstammeling van Mama-Runtu, die de geschiedenis der verovering van het nieuwe Spanje beter scheen te kennen dan de afstammelingen der Spanjaarden zelf, — *Senorita*, dit kwam omdat Pizarro met zijn nieuwe manschappen nogeens hetzelfde deed, wat hij met de ouden gedaan had. Hij sprak hun ernstig toe, wees hen op de moeilijkheden, en stelde hen opnieuw voor de keus: terugkeeren of hem volgen. Pizarro liet zijn mannen midden in de bergen stilhouden om uit te rusten, en eens goed inspectie over hen te houden. O, heeren, ge kunt trotsch erop zijn. Hun aantal was toen precies honderd zeven en zeventig man, waaronder zeven en zestig ruiters. In dien geheelen troep waren er *niet meer dan drie met een geweer*, en twintig boogschutters. En met dit hoopje menschen trok Pizarro voorwaarts om slag te leveren met een leger van vijftigduizend man!

(Vervolg op blz. 400 van dit nummer.)

Foto Aug. F. W. Vogt.

TUINAANLEG VOOR HET KASTEEL ROSENDAAL.

HET KASTEEL EN DE HEERLIJKHEID ROSENDAAL.

ONDER de kasteelen, die we nog in Gelderland bezitten als getuigen van den feodalen tijd, neemt het vorstelijk Rosendaal wel een eerste plaats in, want omgeven door een park, waarin natuur en kunst, gelukkig samengaan, een geheel tot stand hebben gebracht, dat elk jaar opnieuw heele stroomen vreemdelingen boeit en de meest uiteenlopende synoniemen van „mooi” weet te ontlokken aan de overtalrijke bezoekers, hebben de eeuwen, die over het oude slot van Gelres hertogen gegaan zijn er een geschiedenis aan geschonken zóó belangrijk, zóó tot in de kleinste bijzonderheden door ijverige en betrouwbare kroniekschrijvers voor het nageslacht opgeteekend, dat we in staat zijn bijna van dag tot dag het middeleeuwsche leven op het kasteel te volgen; een geschiedenis, die als geen enkel andere innig verbonden is met de roemruchte historie van Gelderland.

Als een dierbaar palladium ligt het daar temidden van statige bosschen en uitgestrekte parken, eeuwen achtereen heeft het kasteel residentie verleend aan de vorsten, die het bewind voerden over één der grootste en belangrijkste Nederlandsche gewesten.

De roem van Rosendaal is niet een architectonische als die van Middachten, het Muiderslot, van Haarzuilen of van de Voorst, want het oude slot, dat de tragödie van den krankzinnigen Reinald binnen zijn muren zag afgespeeld, dat ook getuige moest zijn van den broedersrijd tusschen Reinald en Eduard, van de schanddaden eens Adolfs tegen zijn zwakken vader Arnoud en op 29 Juli 1505 in zijn Staetenzaal den trotschen hertog Karel van Egmond zag neerknielen vol diepen ootmoed voor kastilie's koning Philips de Schoone, heeft de tijden niet meer mogen beleven, waarin eerbied voor het weinige wat ons uit de middeleeuwen aan bouwmonumenten overbleef deze als relieken vol piëteit deed restaureren, doch heeft op zijn grachtomspoelde grondvesten in het midden der 18e eeuw een noch door silhouet of lijnschoonheid, noch door detailversiering merkaardig huis zien verrijzen, dat grootendeels begroeid, aansluit bij den grijzen ronden toren.

Dat Rosendaalsche kasteel dagteekent dus uit de tijden, waarin de ridderschap verarmd, niet meer aan haar fi-

nancieele verplichtingen kunnende voldoen, steeds meer in aanzien en macht achteruitging, toen, een eeuw na onze vrijwording van Spanje, onze poorters buitengewone rijkdommen vergaard hadden door handel op Oost- en West-Indië en er bij de stedelingen een algemeene zucht bestond buitenverblijven te bouwen.

Dat waren de tijden, waarin de oud-vaderlandsche trekschuiten gepoederpruikstaarte heeren brachten naar hun „Meer en Vaart-zichten”, aan Vecht, Amstel en Vliet, in de Diemermeer of in het Kennemerland; dat waren de dagen, waarin door twijfelachtige dichtertalenten de heele Parnassus bevolkende Muzenschaar overgeplant werd in de stijf aangelegde Le Notres stijl parodieerende Taxus en Buxus tuintjes, waarin de Arcadia's wél de schoonheid der tuinen en plantadien verkondigden, maar de kloekheid en doortastendheid van den Hollandschen handelsgeest gingen sluimeren, zoodat Vosmaer dichten mocht:

Toen zaagt ge uw arbeid
Vond hem goed en rustet.
Europa rustte niet, maar ploegde met uw ossen voort.
En wies u te boven.
Gij rustet nog
Bouwdet een theetuin
Met koepel aan kroozigen sloot,
Waar kikkers kwaakten
En dommeldet deftig
Boven een stoof en een stichtelijk handboek
En snooft!

Van dien tijd, toen de edele patriciers en 18-eeuwsche regentengeslachten met luister en volle waardigheid konden voortzetten wat den adel door geldgebrek vaak onmogelijk was, van die periode van krachteloze weekheid, van bloemenliefhebberij, snoei-boompjesknutselarij, tuingodeninvasie, van nog o zoo veel meer pietlutteriger „versieringen” (sic!), die de van alle bouwkundig schoon verstoken landhuizen meerderen roem moesten verlenen, staande in met meest kunstige juistheid uitgevoerde bloemparterres en broderieperken, dateeren nu ook de „verrassingen” en „attracties” welke Rosendaal meêr bekendheid gegeven hebben dan zijn prachtig beukengeboomte, zijn rimpelende stille boschmeren en vijvers, zijn heerlijke laanperspectieven en zijn veelomvattende vergezichten, waar uw blik over golvende heide, over beuken- en dennenbosschen, geleid door de zilveren stammenpracht van verre berkenlanen, gericht wordt naar het hart der Veluwe, naar de wereld van Nederlands eenzame zandverstuivingen.

Lubbert Adolf Torck heeft ze met behulp van een zekeren Gebhard aangelegd. Gaan wij zijn familieverbintenissen na, dan zien we hoe hij verwant was aan den rijksten gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, Johan van Hoorn, wiens vermogen toen op meer dan 100 tonnen gouds geschat werd en die door zijn macht de prachtigst denkbare schelpen, koralen, versteeningen naar Rosendaal zond, welke daar tot kunstige kabinetten en schelpengalerijen gevormd, het park een ver buiten de Nederlandsche grenzen bekende vermaardheid gaven. Bij testament was Rosen-

HET WAPEN DER VAN ARNHEMS.

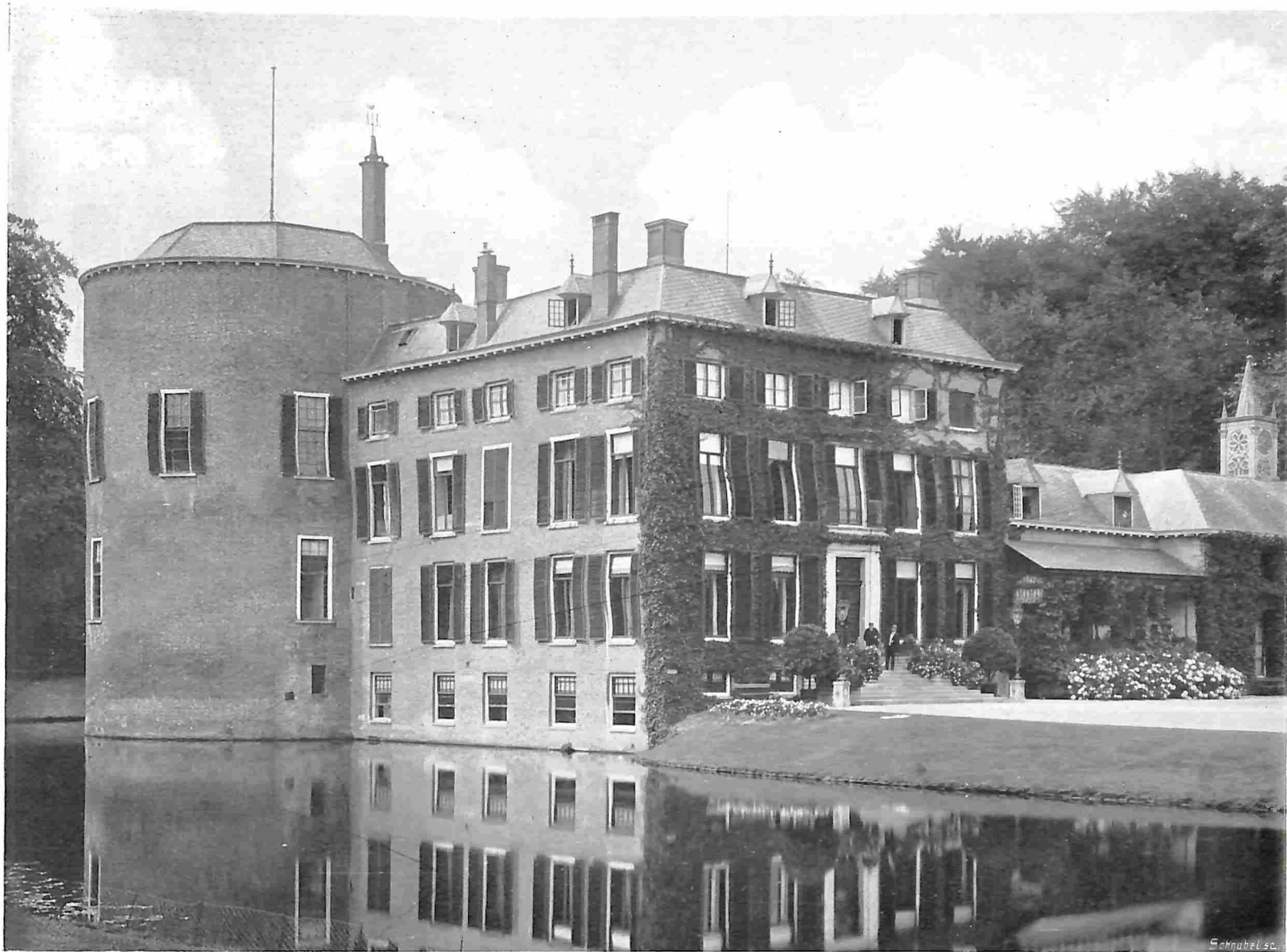

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL ROSENDAAL. VOOR- EN ZIJGEVEL.

daal op 20 Januari 1721 bij den dood van Johanna Margriet van Arnhem overgegaan op bovengenoemden Lubbert Adolf Torck, zoon van Asueer en Anna Maria van Ripperda en achterkleinzoon van Frederik Torck van Hemert en Jacoba van Arnhem, zuster van Robert en Gerard van Arnhem. Deze huwde in 1723 met Petronella Wilhelmina van Hoorn, wier naam nog heden u op het kasteel kan aangewezen worden, begraveerd in een schenkan „voor Pietermetje” en die als weduwe van Jan Trips, geheimschrijver te Amsterdam en als dochter van Johan, gouverneur-generaal, van Ned. Indië en van Susanna Agneta van Outhoorn, eenige dochter van Willem van Outhoorn, eveneens gouverneur-generaal, voorganger van zijn schoonzoon, een bijna onmetelijk fortuin voor die dagen met zich ten huwelijk bracht, dat Rosendaals tuinen en parken zeer ten goede kwam en het tot stand komen van de Schelpengrot, de schelpengalerij en de bedriegertjes, hierbij alle afgebeeld, mogelijk maakte.

Wel mocht Roemer Visscher reeds in zijn „Sinnepoppen” de „Hoornsotten en tuilige Bloemisten” streng gispden, die zoo enorm veel geld konden besteden aan tulpen, keizerskronen, horens en schelpen, wël mocht de lustige Breëro er in zijn Moortje ook Vader Lambert wat van zeggen laten :

Ick ben so mal niet as de luy, die
vuer wat tulpen
Vuer keizerkronen, en vuer
Hoorntjes en Schulpen
En sulch luermarckterij dat nieuwers
toe en dient
Veel gelt sel geven....

maar onze 18-eeuwsche buitenplaatsheeren dachten daar geheel anders over en de rariteitenkabinetten werden volgepropt met „allerhand hoogst curieuse ende wonderbaerlijke creaturen”, terwijl op geen buiten een „schulpennis”, een „grot” of een rijk versierde fontein ontbreken mocht.

Maar geen zóó schoon en rijk als die

op Rosendaal, waarvan nu slechts eenige kunstwerken uit dien tijd nog getuigen van de fabelachtige sommen, die er voor uitgetrokken moeten zijn, en waar de schelpengalerij met de bedriegertjes en de ratelende, zwalpende, wiegelende kettingbrug voor honderden en duizenden oppervlakkige bezoekers de grootste attractie van het park vormen.

Doch, hoezeer die dure knutselarbeid uw aandacht een oogenblik gevangen zal houden en ge, opkijkend naar de blauwe of roode gewelven, door mogelijk aanwezige conchyliologische of paleontologische kennis vele soorten zult herkennen, toch zou ik

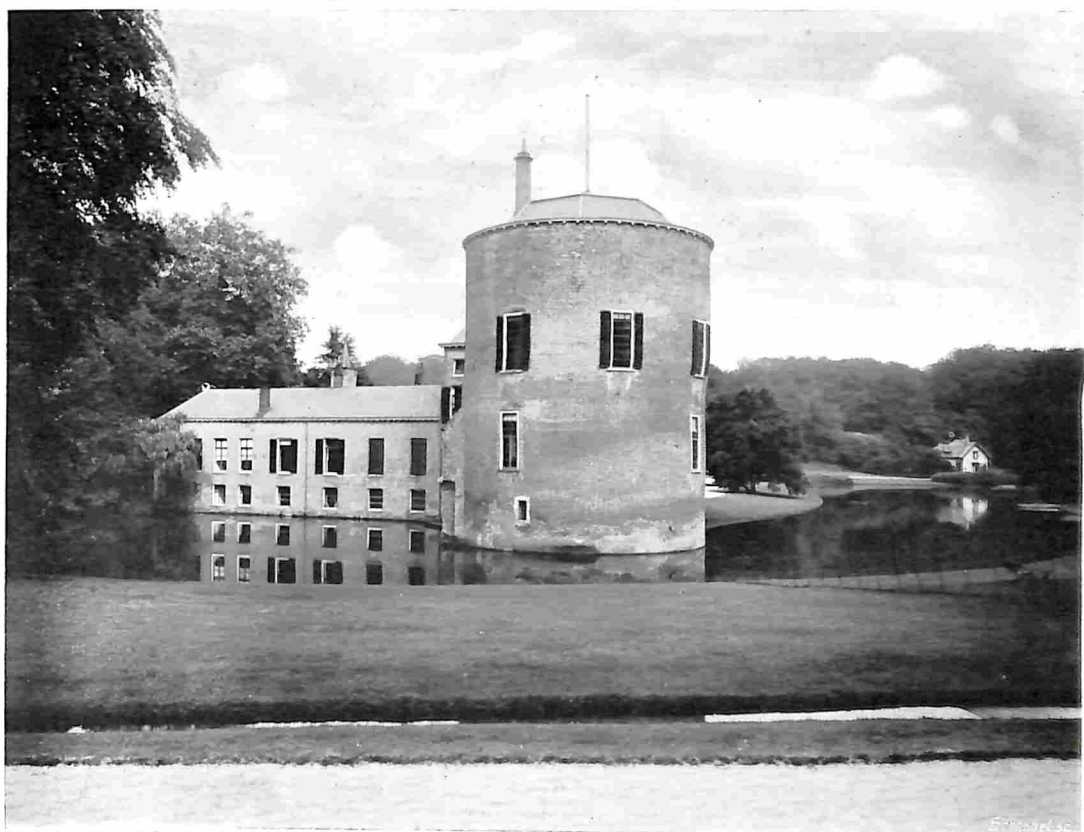

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL ROSENDAAL.

DE VOORMALIGE SLOTGRACHTEN VORMEN EEN ONDERDEEL VAN DEN PARKAANLEG.

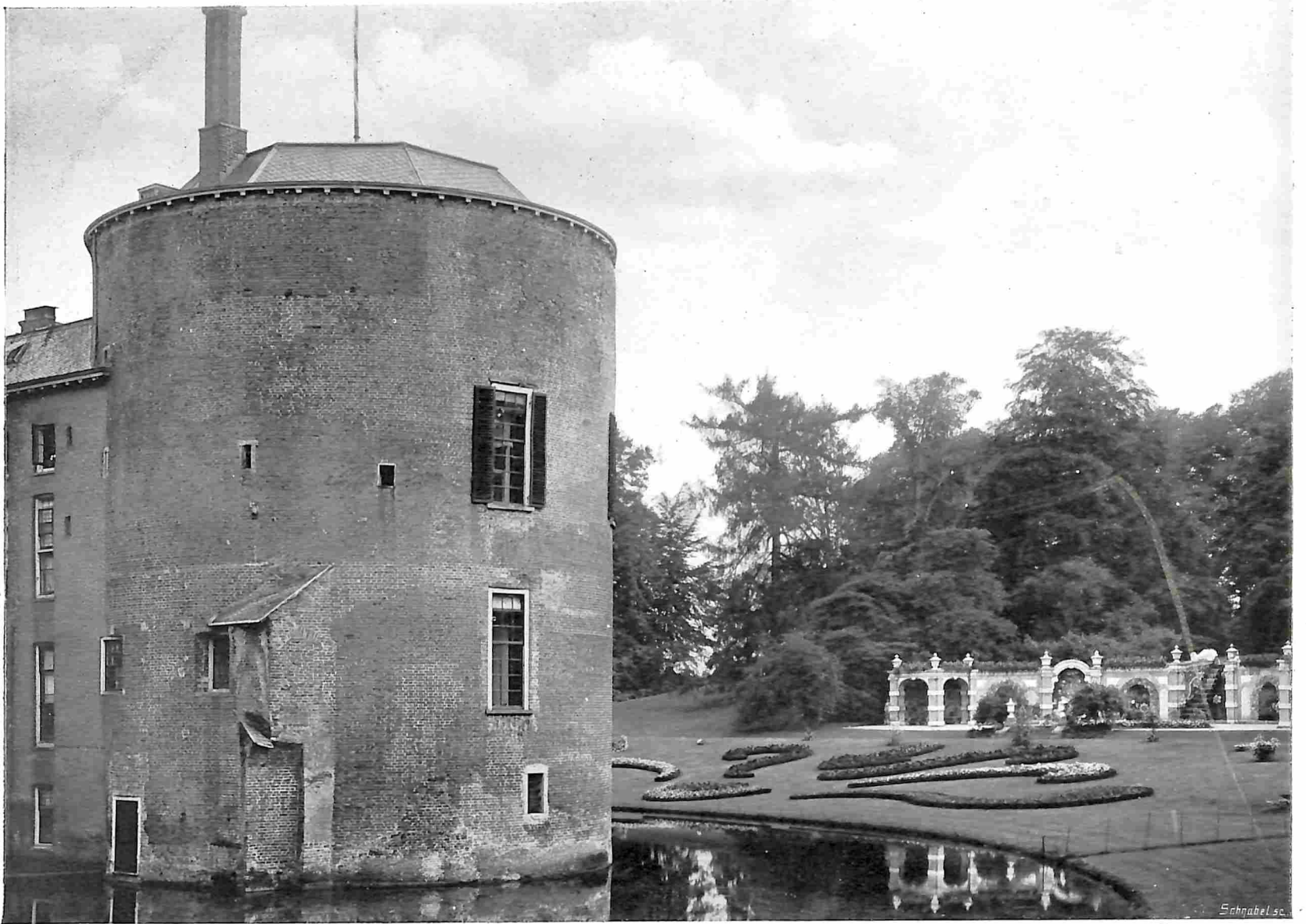

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL ROSENDAAL.

DE OUDE TOREN WAARIN HERTOG REINOUD DOOR ZIJN BROEDER EDUARD ZOU GEVANGEN GEZET ZIJN.

u raden aan de eenvoudige regels van de lang vergeten Geldersche dichteres E. M. Post:

„k Zou in 't vermaarde Rosendaal,
Met u door donkre wouden dwalen”.

gehoor te geven, en uw schreden te richten naar het altijd koelte en rust biedend Rosendaalsche bosch, waar ge de levensenergie weer zult terugkrijgen, die u door een allen dag gelijken arbeid in de stad op uw kantoor of elders ontnomen wordt, en waar ge uw pad zult vinden langs de kronkelende zachtbabbellende stroompjes, die lispelend en murmelend hun weg haastig zoeken tusschen hoog oprijzende mosovergroeide heuvelen, waar ge wel onder de bekoring moet komen van dien innigen samenhang der luttele Veluwsche watersprengen met de romantisch-mooie woudomgeving, door het volk zoo dikwijls met voorliefde en vaak geheel ten onrechte bestempeld met den naam van „Zwitserische Partijen”.

En waar kunt ge nu meer genieten van beek- en vijverschoonheid dan in het Rosendaalsche Eden, waarvan de naam alleen reeds de heerlijkste herinneringen terugroept aan bloemenrijkdom, park-, vijver-, en boschpracht?

En steeds weer blijft Rosendaal boeien, want het aantal bezoekers, dat als een kudde gedwee, den altijd precies dezelfde paadjes volgende tuinman naloopt, dat er gegiegeld, gebruld of gelachen heeft als een niets kwaadsvermoedende burgerjuffrouw — zoo een van bedaagden leeftijd met keelebandhoed en onafscheidelijke karabies, plots in de bewonderende beschouwing van het oude grot- en beeldhouwwerk opgeschrikt wordt door de onder luide lachsalvo's hun zoo heel dikwijls per dag geeichte rol van „bedriegertjes” vervullende fonteintjes... Och, het is niets kleiner, veeleer aanmerkelijk grooter, dan voor tien of vijf en twintig jaar terug.

Maar wie met effen kalmte dat drukke gedoe aankijken, het zijn de oude tuinbeelden, die daar geplaatst in een tijd toen het „Nul terre sans seigneur, nul seigneur sans terre” nog gehuldigd werd, droomen van langvervlogen dagen toen hier Jonker zus tot zoo zijn freule kostelijk wist te bedotten en de edele „heer Rigter van Veluwesscem” zijn gullen lach liet klinken bij de angstgilletjes van freuleken. Zij begrijpen en weten niets hoe de tijden veranderd zijn en hoe in onze democratische dagen, dank zij de groote en niet genoeg te loven welwillendheid van den tegenwoordigen eigenaar, duizenden „proletariers”, die geen vierkanten meter grond in eigendom bezitten, genieten mogen van de schoonheid en de verrassingen van een landgoed, dat als een paradijs aangelegd werd voor enkele bevoorrechten uit een voor-vorig-eeuwsche maatschappij.

Maar voor hem of haar, die de natuur zoekt, zooals die zich open en vrij vertoont aan den Velwezooom, niet aan banden gelegd door dikwijls excentrieke liefde van vroegere adellijke geslachten, voor hem, die zich den gelukkigen eigenaar weet van een wandelkaart voor heel de bezitting, opent zich een meer dan 3000 H.A. groot dorado.

Onder de hoogstammige beuken, langs de rulle berkenlaantjes hebben hier gewandeld de corypheen der 19-eeuwsche schilderschool en ze hebben hun indrukken van het landschap neergelegd in schilderijen en schetsen, soms geheel tot in de diepste verborgenheden van een zandkuil doorwerkt, soms alleen in een paar rake lijnen het grootsche weergevend, dat hun trof in de wijde eenzaamheid der Veluwsche heide.

En als een dankoffer voor het genotene, hebben velen ginds in het Zwitsersche chalêt „Kraayenstein” een of meer schilderstukken achtergelaten, die met veel zorg in een groote bovenzaal opgehangen, een waardevolle kunstverzameling vormen.

Gaat, bezoeker, na een tocht door het park daar de kunstuitingen zien van een Jozef Israëls, een Jan Vrolijk, van Louis Apol, W. Roelofs, Sadée, Willy Martens, Schipperus, G. J. van de Sande Bakhuizen, Elch Verveer, Offerhaus, Henkes, Zilcken en zoo vele anderen, waaronder Burnier, wiens naam hier aan een heuvel met prachtig vergezicht op Velp en het Montferland verbonden is, en ge zult begrijpen, hoe dit landschap in Rosendaals heerlijkheid kunstenaars van veelzijdig talent heeft geïnspireerd tot machtig kunnen.

Urenver strekken zich de zandwegen uit naar de eenzame buurtschappen van Ter Let, Woeste Hoeve, Imbosch en Delen en dichterbij boeien de Plagdel, de Tonberg en de Schaapskooi alle met eenzame natuurheerlijkheid, maken u duidelijk wat de intiemste uitingen van het Geldersche natuurleven zijn, dat leven, van elkaar te onderscheiden zijn, waar ge staande op de hooge Emma-pyramide den stillen avondval op de zandige hoogten van het Rosendaalsche Veld kunt aanschouwen, een schouwspel, dat ons onder een machtige bekoring gevangen houdt.

En wanneer we verder de hei opwandlend, gekomen aan de uiterste grens van het Rosendaalsche gebied, den blik laten gaan over dat in avonddrust verzonken heuvellandschap, met zijn steeds meer vervagende lijningen, als de vormen omschemeren in blauwsprekende overblijven, dan zal men er den verheven eenvoud ontdekken, welke de vallende avond over een overigens druk landschap brengt.

Al dagteekent Rosendaals roem reeds van de tijden der Gel-

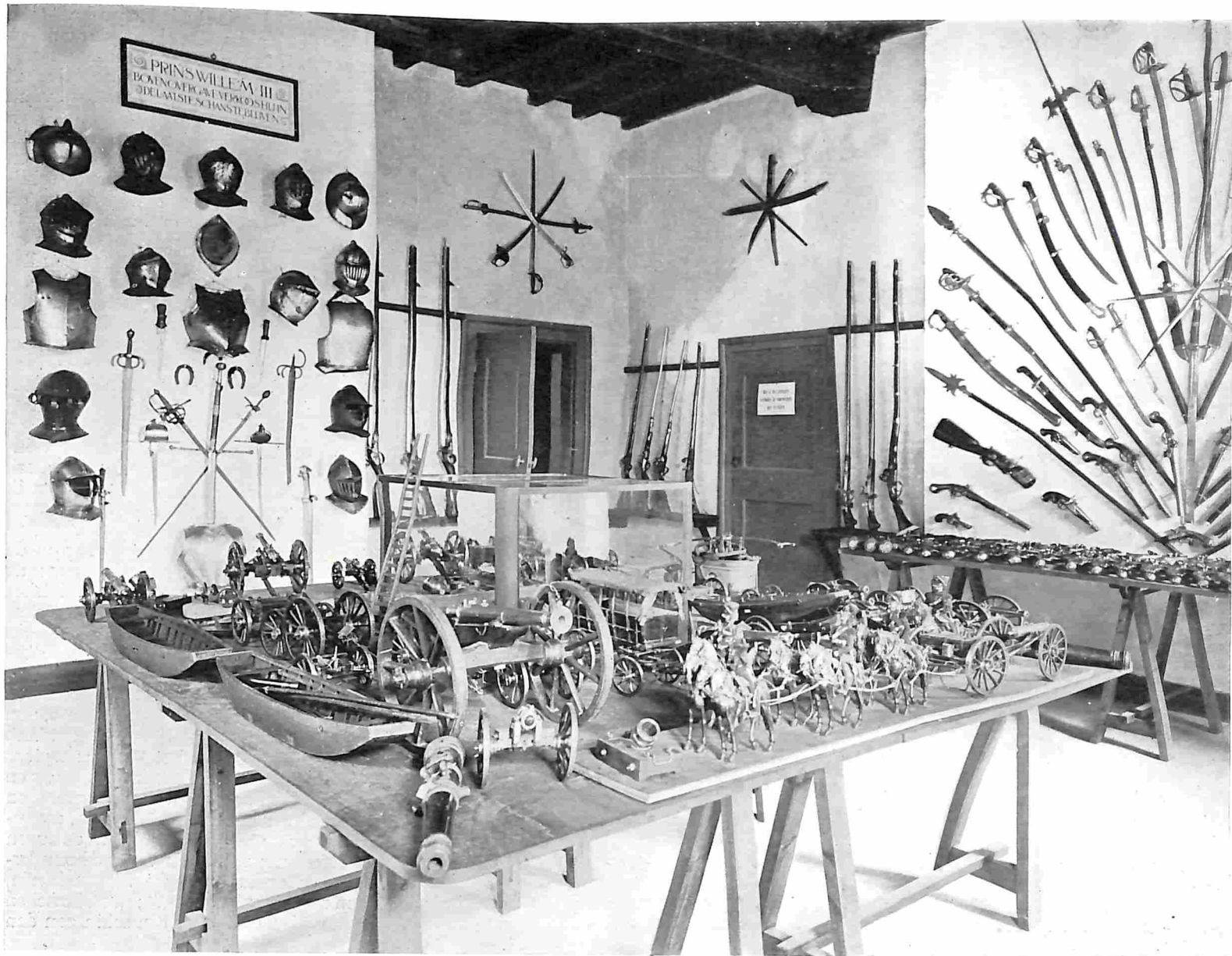

Foto C. Steenberg.

HET ARTILLERIE MUSEUM IN HET KASTEEL DE DOORWERTH.

Zaal Prins Willem III. Verzameling wapens en modellen, merkwaardig uit historisch oogpunt of als smeedwerk. Hier o.m. Stormhoed beleg van Leiden (boven links met geweldigen deuk), harnassen (in het midden) en rappier uit dit beleg, dolk van Piet Hein, hoefijzers Belg's Hertogenbosch 1629, sabel van den sergeant der sappeurs der oude keizerlijke garde te Waterloo gevonden.

dersche hertogen, toch blijkt uit oude afbeeldingen, dat het thans niet om zijn slotgebouwen, doch om zijn fraaie omgeving beroemde landgoed in het laatst der 16e eeuw nog geheel onbegroeid lijkt, eenzaam gelegen op de kale heide.

Wel is waar zullen de voortdurende oorlogen en de herhaalde belegeringen ook niet vreemd zijn aan die kaalheid, doch eerst Johan van Arnhem heeft op groote schaal de terreinen van het slot tot lusthoven aangelegd of zooals men het in de hoogdravende bewoordingen van de 18e eeuw noemde, „het zeer vermaaklijk dal” omgetooverd in een Tempel.

Op pag. I van den „Wegwijzer door de Heerlijkheid Roosendaal” van den overal God in zoekenden prediker Johannus d'Outrein, die het aangedurfd heeft over Rosendaal een met vele platen verlicht werk „in digtmaat” uit te geven, waarin hij de „Roosendaalsche vermakelijkheden” met een geestelijk en zedelijk oog beschouwt, vinden wij dan ook als noot bij den eersten verheffenden regel:

„O Roosendaalsche Tempe, o pronkieraad der Hoven,
Ovidius woorden:

„Est nemo Almoniae, praeupta quod undique claudit
Sylva, vocant Tempe, per quae Penëus abimo,
Effusus, Pindo spumosis volvitur undisc.

wat door d'Outrein omgezet werd in:

Het schoon Emonisch dal, besloten in een bosch,
Men noemt het Tempe, Hier loopt Peneus door, die los
Uit Pindus bronaër springt met ruissende geklater
En dunne dampen geeft door 't vallen van het water,
Besprenkelende alom het woud, dat overhelt.

en wat door hem evenals Plumiers „O Boom- en Bloemrijk Roosendaal!” zeer toepasselijk geacht werd op de „vermakelijke Plaats”, welke hij in 88 bladzijden zeer breedvoerig behandeld heeft. In hoogdravende arcadiaverzen heeft de godvreezende d'Outrein ons tot in de kleinste bijzonderheden verhaald van de heerlijkheid der Rosendaalsche dreven en dat zijn werk in die dagen, ondanks der erbarmelijke kreupelrijmen, gewaardeerd werd, het moge overtuigend blijken uit de twee herdrukken, welke het boek achtereenvolgens in 1713 en 1718 mocht beleven.

Toch hebben deze dichtproeven van den in zijn tijd alom bekenden Coccejaanschen godgeleerde voor hem, die zich verdiepen wil in de oude geschiedenis van dit merkwaardige landgoed veel aan het licht gebracht of behouden voor de nakomelingschap.

Wie toch zal bij het bestijgen van den Koningsberg vermoeden,

dat hij den grond betreedt, waar eens Willem III dikwijls vertoefde, waar zelfs een lusthuis gebouwd werd:

Agtkantig in zijn muur, rondom met spiegelglazen
De wand met hout bekleed, een Lusthuis daar veel baazen
Hun kunst aan toonden. Voor de schoorsteen is een beeld
Van Koning William, waar in syn wesen speelt.
Daar agter nog een rond vertrek is, om te koken
Als 't pas gaf, men siet die schoorsteen zelden roken.

Meer dan ééns hebben Koning Willem met zijn gemalin hier als gasten vertoefd.

Immers Johan van Arnhem, die op 12 Mei 1636 te 's-Gravenhage geboren werd en die onder zijn op Rosendaal overal te vinden wapendevies: „ut aquila ardua quaerit” (die den Heere verwachten, zij zullen opvaren met vleugelen gelijk de arenden. Jesaja XL: 31) alsmede streng houdend aan zijn lievelingsspreuk: „qui va droit ne manque pas” een voor zijn tijd zeer geleerd en godvreezend man was, mocht zich den vriend en gunsteling noemen van stadhouder Willem III.

In 1692 vertoefden hij en zijn gemalin Johanna Margriet, die als oudste zuster van Diederik van Arnhem, welke den 9en September 1656 te Leiden was overleden in 1659 met Rosendaal beleend werd zes weken aan het Engelsche hof. Overladen met gunstbewijzen en kostbare geschenken keerden ze weer naar het rustige Rosendaal terug waar zij op hun beurt den 9 September 1694 William and Mary als koninklijke gasten ontvingen.

Bij die gelegenheid werd er een groote hertenjacht gehouden langs de vijvers en in de bosschen waaraan o.m. deelnamen de hertog van St. Albans, de graaf van Albemarle, de Markies de Mountpelian, de heer van Voorschoten en vele andere Lords. Het hert werd naar het kasteel opgejaagd en vond zijn dood in de breede slotgracht.

Ook na de verdrijving der Franschen brachten de koning en koningin in 1674 meerdere dagen op Rosendaal door alsmede werd er den 20 Aug. 1699 een koninklijke jacht gehouden, waarbij 's Konings paard een bijenkorf omtrappend een zwerm verwoede bijen op den vorst deed losvliegen, althans d'Outrein rijmelt:

De bijen volgen hem, gelijk een wolk van stof
Om, waar het mogelijk, haar leed aan hem te wreken
Door met haar angels hem te prikkelen en te steken
Totdat hem eindelijk, terwijl hij van sig slaat
En hulp van anderen krijgt, dat woedend heir verlaat.

Foto's C. Steenbergh.

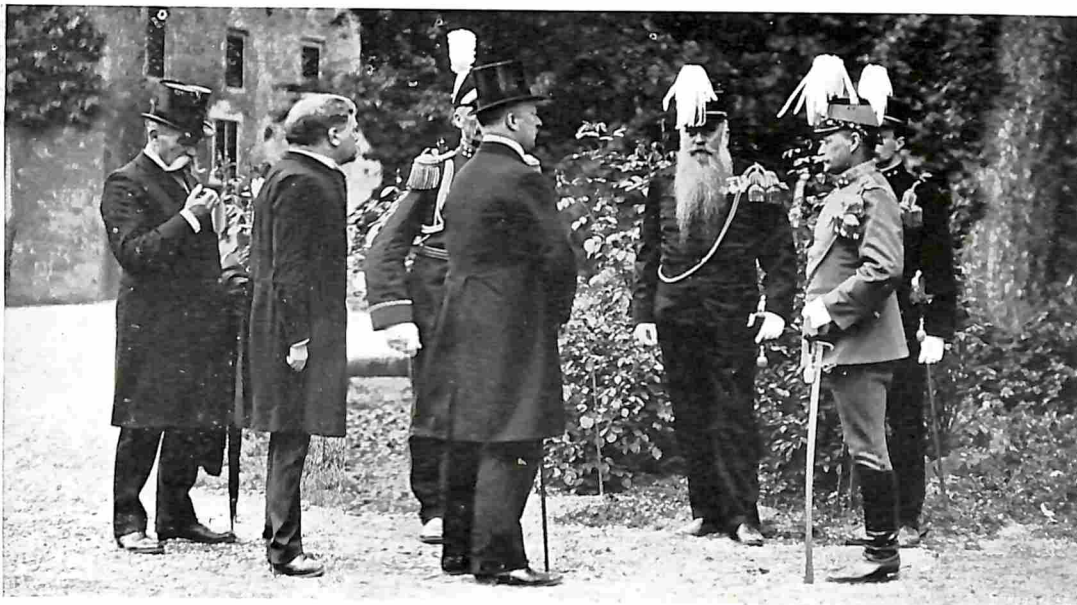
HET NIEUWE ARTILLERIE-MUSEUM OP DEN DOORWERTH.

Kamer, ingericht door den heer E. P. A. M. Scheidus. De vlaggen boven en de voorwerpen op de kist hebben betrekking op het voormalige St. Antoniegilde te Wageningen.

HET KASTEEL DE DOORWERTH.

De Slotkapel. Opmerkelijk is het opschrift onder de orgelgalerij: „Qu'importe quand on dort dans la nuit du tombeau, D'avoir porté le sceptre au trainé le rateau”.

DE OPENING VAN HET NIEUWE ARTILLERIE-MUSEUM.

Z. K. H. de Prins op de binnenplaats van het kasteel de Doorwerth. Links van den Prins de heer F. A. Hofer en de Generaal van Voorst tot Voorst. De Prins in gesprek met den Generaal-Majoor Tonnet, Commandant ze Divisie, Jhr. van Heurn, Commandant Kon. Kol. Militair Invaliaenhuis op Bronbeek; den Luitenant van Ree, adjudant van den Kolonel en Kolonel Giel, Commandant van de 8ste Infanterie-Brigade.

Koningin Maria had Rosendaal zeer lief en liet er als dankbaar aandenken een prachtig kabinet, „t puik aller kabinetten” bouwen rondom versierd met „Porceleine vaten”. Binnen tredend vond men er koelbak, lampetten, groote en kleine schotels, vier armkandelaars, alle denkbare tafelfgerei, terwijl deur en wanden geheel met symbolische schilderstukken versierd waren. Turken en Heidinnen waren er op de paneelen geschilderd en er was een rustbed, omgeven met groote spiegelruiten, terwijl alles was opgepronkt met zeldzame schelpen en hoornen, gouden statuetten als de „Voorzichtigheid”, de „Godsdienst” en „l'Incomparable” waardoor deze koepel een waar museum zou zijn, als men hem tot in onze dagen bewaard of gerestaureerd had.

Ofschoon ik geen enkelen blik kon werpen in het met luiken gesloten tuinhuisje, dat terzijde van de schelpengalerij een ieder wel tot stilstaan brengt, en ik ook niet met zekerheid durf beweren, hier Queen Mary's kabinet voor me te zien, zoo verstrekt me de ligging op de zelfde plaats als aangegeven is op de groote vogelvluchtkaart van B. Elshof wel in dat vermoeden. Mocht dit het geval zijn, dan bewaart Rosendaal hierin een historisch monument van groote beteekenis.*)

Voor wie belang mocht stellen in de dichtwerken van Johan van Arnhem, den godvreezenden eigenaar van Rosendaal, volgen hierachter enkele titels: „Jesus Christus in het lichaam sijnes vleeschs en in het bloed synes kruyses”, opgedragen aan koningin Maria; „Rouwklagte, uytgesugt over de beklaglijke dog in de oogen des Heeren kostelijke dood van de wonderlijke en onvergelykelijke vorstin Maria, koningin van Engeland”; „'s Menschen leven afgebeeld door een schip aan de oever van de eeuwigheyt”; een berijmde vertaling van de „geestelijke en zedelijke meditatie van Joseph Hall, bisschop van Extes”; een „Adres aan zijn Goddelijke Majesteit van Hemel en Aarde voor hare Koninglijke Majesteiten van Groot-Brittannien, William ende Maria”, voorts „Morale reflexien of zedelijke aanmerkingen over de Siekte, Sterven en Begraaffenis van de Heer Asueer Torck”, en „eenige Anagrammen”. Dit alles vormt een vrij lijvig, doch waarschijnlijk voor ons vrij ongenietbaar boekdeel, voor welks titelblad het portret van den schrijver gevonden wordt en een afbeelding van het slot Rosendaal zooals dat er in het begin der 18e eeuw uitzag. Wanneer men nu weet, dat Johan van Arnhem's dichtertalenten met eenzelfde graadmeter als die voor d'Outrein kunnen gemeten worden, dan zal men het mij wel vergeven, dat ik hier geen citaten inlasch, doch om het „degustibus non es disputandum” niet uit het oog te verliezen, geef ik hier alleen den lof van P. Vromans, die van zijn werken hoog oordeelt in:

Wat toon vereyst nu niet dit
overschoon Gedigt
Wat is het Christendom, zeer Edle
Heer verpligt
Aan u, die met veel kracht, een
stigting komt te schrijven.
Dit werk zal van duur, voor 't
nageslacht wel blijven.

In hoeverre deze wel wat gewaagde veronderstelling waarheid bevat, durf ik niet te zeggen, maar ik voor mij geloof, zonder overigens de oprechtheid van een d'Outrein of Vroman in twijfel te willen

*) Bij het afdrucken van dit artikel berichte mij de hoog welgeboren Vrouwe van Rosendaal, Baronesse van Pallandt, dat het theehuisje met streng Louis XIV betimmering versierd is en dat de omljsting buiten het in houtgesneden portret vertoont van Maria Stuart. Voor deze in verband met het bovenstaande zeer belangrijke mededeeling, betuigt schrijver dezès haar zeer zijn dank.

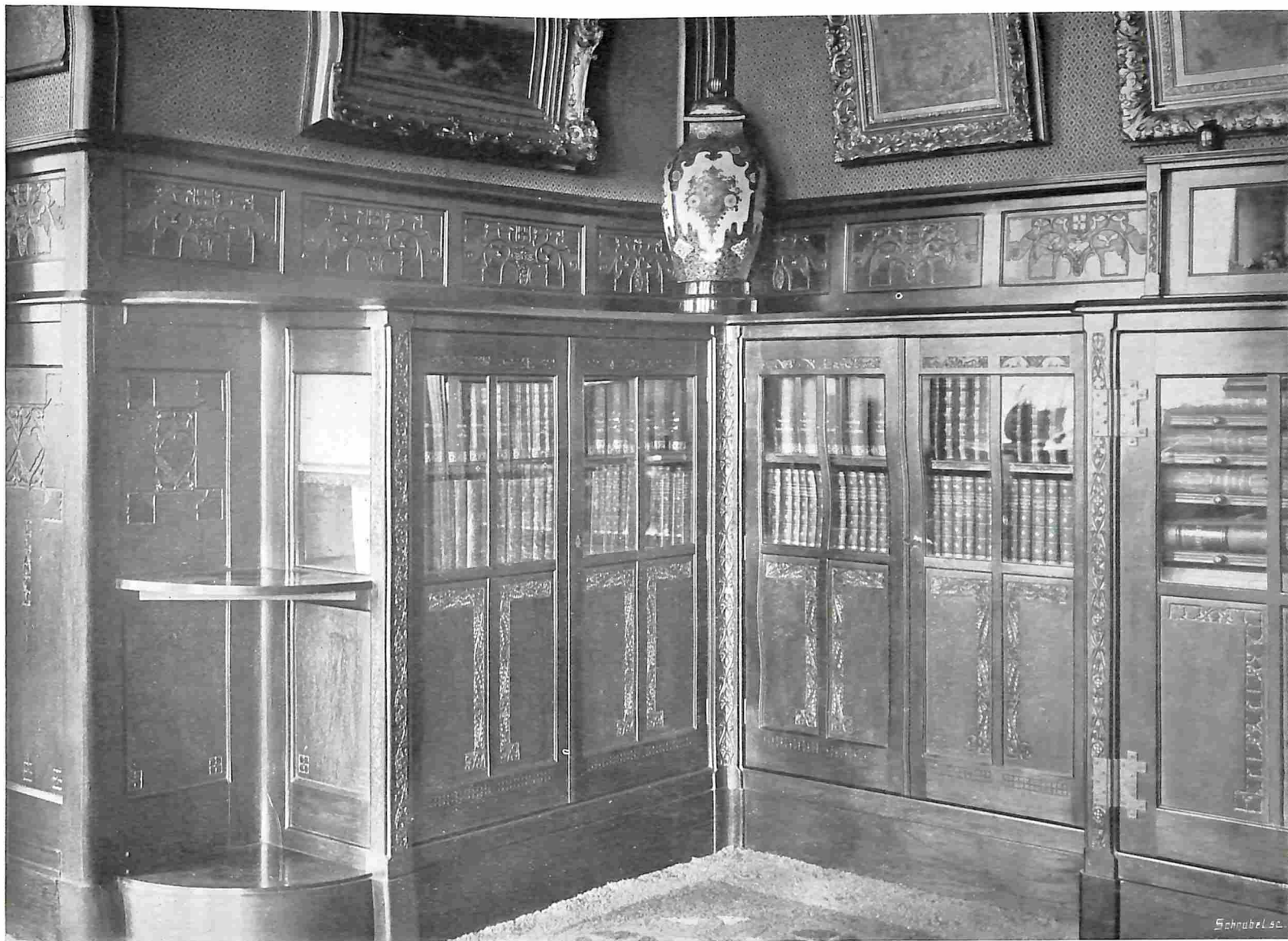

Foto Aug. F. W. Vogt.

BOEKENKASTEN VAN EBBEN- EN PALISSANDERHOUT.

GEDEELTE VAN EEN KAMERBETIMMERING, ONTWORPEN DOOR TH. NIEUWENHUIS.

trekken, dat toch de groote macht van den heer van Rosendaal ook wel van eenigen invloed zal geweest zijn op den lof hem toegevaard door zijn predikant.

Immers, hij had het collatierecht, d.w.z. dat hij een predikant en schoolmeester mocht aanstellen en onderhouden.

Om een denkbeeld te krijgen van zijn waardigheid laten we hier enkele titels volgen. In 1658 werd hij lid der ridderschap van Veluwe, in 1678, richter van Arnhem en van den Velwezoom, in 1681 extra-ordinaris raad in 't Hof van Gelderland, van 1695 tot na den dood van Willem III in 1702 was hij burgemeester van Arnhem. Toen hij herkozen werd, weigerde hij om protest te teekenen tegen de veranderingen in de stedelijke regeering van de intrede van het 2e stadhouderlooze tijdperk, wijdde zich geheel aan de plichten verbonden aan zijn landdrostschap der Veluwe, dat hem in 1701 aangeboden werd en aan zijn veelomvattende taak van president der gedeputeerden van het kwartier van Veluwe, die hij van 1690 tot 1716 vervulde. Iets langer hebben wij stilgestaan bij dezen Heer van Rosendaal, omdat hij een der belangrijkste figuren is geweest van het geslacht, dat Rosendaal tot een lustoord van allereersten rang in Nederland heeft gemaakt, omdat wij in hem huldigen den 18-eeuwschen regent, die met opoffering van veel geld en tijd naar eigen inzichten de omgeving verfraaide in den stijl van Le Nôtre.

En Johan van Arnhem zelfs „seer bedreven in d'edele wiskonst” hielp danig mee om de bochtige geometrische patronen der Buxusfiguren op den gekleurden zandbodem der Broderieperken te vormen; lanen aan te leggen van denneboomen:

„Geschoren, dat sy wedersyds een muur gelijken”.

vijvers te projecteeren

... net beplant aan beyde syden

Met sonnebloemen en geschoren pyramiden

Van groene Taxus of van den jeneverboom

Die sig al spieglen in den silverklaren stroom.

of in den moestuin boomen te snoeien in den vorm van stoelen en zetels... kortom heel de omgeving te brengen in de tuinkunstrichting welke voorbereid door Claude Mollet en Boyceau de la Brodeaderie door Le Nôtre op zijn breedst uitgewerkt werd in den schitterenden aanleg van Versailles rijke omgeving.

En leidde elders de navolging van Le Nôtre tot een popperige kleinheid, die Pope in the Guardian den spot er mede deed drijven toen hij schreef: St. George in palm, zijn arm ternauwernood lang genoeg, maar hij zal in staat zijn met April den draak te steken”, hier kreeg men een geheel dat door de aanwezigheid van één der voornaamste Le Nôtre stijl-eischen — „ruimte”, werkelijk tot de best geslaagde gerekend mag worden in den lande.

(Wordt vervolgd).

D. J. v. D. VEN.

Hollandsche Kunstnijverheid.

(Slot. Vervolg van blz. 369).

IN den bouw der ebbenhouten omljstingen is ook de deur begrepen, waarvan de paneelen eveneens in palissanderhout, met snijwerk verlevendigd, zijn. Het lijstwerk dat ook de wanden omsluit, loopt langs de zoldering en verdeelt deze tevens in vakken die bespannen zijn met gebatikte perkament, door gouden stempels verrijkt.

Rustig en eenvoudig zijn ook deze perkamentvakken gehouden, alleen bij het middelste is het ornament even verzaaid om een stevig verband te vormen met de fijn uitgezaagde en geciseleerde lichtkroon, die een voorbeeld is van smaak en vernuft, en in Nieuwenhuis, den metaalbewerker van huis-uit doet erkennen. De stoelen — ik kan tot mijn spijt niet langer bij de kroon blijven staan en moet de kamer door rennen... wijl de plaatsruimte in deze kolommen anders meer zou worden, dan mij werd toegestaan — de stoelen dan, zij zijn al even voornaam als al het andere en daarbij kennerken zij zich door wat in de eerste plaats de voorwaarde voor een goeden stoel behoort te zijn, bruikbaarheid. Zij zitten gemakkelijk, en wel, ik wil u het geheim ontsluiten, door de niet te hooge en daarbij vrij diepe zitting, waardoor ook de dijbeenen van den mensch eens kunnen uitrusten. Maar behalve praktisch, zijn de stoelen door het prettige beeloo van het mooie hout, door de in roode ornamentatie gebatikte rug en zitting, een aangenaam ding geworden, prettig om naar te zien en... te betasten. Het materiaal en het goede gebruik ervan werkt bij Nieuwenhuis zoo mede. Misschien begrijpt niet een ieder het, dat een vakman kan „smullen” aan een stuk hout, dat hij het kan koesteren. Een mooi stuk ebben, palissander, mahonie prachtig van nerf, glad geschuurd, in de was gewreven, is voor hem een genot, het is hetzelfde als de mooie stof van japsch of chineesch papier voor den drukker, de soepele zijde voor een borduurster.

Doch, het is niet alleen de mooie stof die het 'm doet, men moet ook weten te bewerken, er profijt van weten te trekken en dat doet Nieuwenhuis.

Zoo is de schoorsteenmantel, een combinatie van twee soorten marmere: fijn geaderd portor en zwart dinant, en in die zwarte paneelen zijn nu weer even bloem- en dier-ornamenten gegrift.

In aansluiting met het geheel — ik zou haast een tafeltje met een mooi uitgesneden middenstuk vergeten — ontwierp Nieuwenhuis ook een tapijt, dat in ornamentatie zeer rustig is en daarbij kalm van kleur zoodat het niet stoort, noch te veel de aandacht trekt, maar juist doordat de lijnen van het patroon de kamer-

indeeling volgen, tot de harmonie van het geheel bijdraagt.

Ik heb U slechts zeer in de vlucht, zooals gezegd, een indruk willen geven van deze kamer die uitmunt door rust en harmonie en daarbij van zeer voornamen rijkdom getuigt, en moet tot mijn spijt het overige aan de verbeeldingskracht der lezers overlaten; maar voor één enkel ding wil ik nog even de aandacht vragen, omdat dit ook Nieuwenhuis op zijn best toont, n.l. een koperen scherm, dat hoewel niet tot deze kamer behorende toch in het gelukkig bezit van den heer Harkema is.

Dit opengedreven en opengewerkte scherm, dat in een eikenhouten rand bevat is, doet ons zien hoe Nieuwenhuis bij uitstek weet wat hij met koper doen kan. Deels uitgezaagd, deels opgedreven, vertoont het twee flamingo's te midden van een florale samenstelling, en zoowel van compositie als van bewerking is het tot een prachtig geheel geworden. Het zachte relief der vogels, van de takken en vruchten, dat uitkomt tegen de vlakke uitgezaagde of gehakte fond, geeft juist weer even genoeg speling van licht en schaduw om de lijnen te accentueeren zonder het vlakke, dat dit paneel hebben moet, te verbreken.

Dit scherm is zeker al een zeer kostelijk staal van Nieuwenhuis' kunnen. Het heeft in logischen bouw en bewerking de kenmerken van dezen tijd, maar in rijkdom van versiering nadert het de tijden toen het kunst-ambacht nog bloeide, komt het nabij aan het werk van volken bij wie kunst en leven nog nauw verwant zijn.

R. W. P. DE VRIES JR.

DE ASCHGRAUWE TREKSPRINKHAAN.

(*PACHYTYLUS CINERASCENS* Fab.).

(Slot)

DE gedaantewisseling is thans geheel voltooid. Er blijft den sprinkhaan thans niets meer te doen over dan zich nog meer te harden om 't grijs van zijn costume te midden der zomergenoegens een bruiner tintje te geven. Laten we hem zijn gelukzaligheden en gaan we nog even met onze gedachten terug.

De vier stompjes, die uit hun scheeden zijn gekomen, kort nadat het borststuk langs zijn middenspleet is opengebarsten, bevatten, gelijk we gezien hebben, de dekschilden en de vleugels met hun adervertakkingen, wel niet voltooid, maar dan toch

Foto Aug. F. W. Vogt. ZOLDERING VAN PERKAMENT
MET EBBENHOUTEN LIJSTEN-ORNAMENT IN GOUD-
DRUK EN BATIK. ONTWERPEN DOOR TH NIEUWENHUIS.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HAARDSCHERM VAN GEDREVEN
EN OPENGEWERKT KOPER MET EIKENHOUTEN OMLIJSTING.
ONTWERPEN DOOR TH. NIEUWENHUIS.

reeds in aanleg tot in de kleinste bijzonderheden aangegeven. Ten einde deze poovere pakjes te ontplooiën en tot machtige zeilen te vervormen is 't noodig, dat het organisme, evenals een persomp, in hun reeds aanwezige kanaaltjes een stroom van vooraf klaar gemaakt vocht spuit. Maar wat waren die vier gazen plaatjes, zoo lang ze nog in hun hulsels waren opgesloten? Zijn die vleugel-spatels, de driehoekige vliezen van de larve inderdaad de vormen, welke plooiën en oneffenheden hun inhoud naar hun beeld kneden en het netwerk weven van het dekschild en van den aanstaanden vleugel?

Om hierop een antwoord te geven, bekijk ik met behulp van een vergrootglas een vleugel eener larve, die op 't punt staat haar gedaantewisseling te ondergaan. Ik zie er een bundel tamelijk stevige aderen waaivormig over verspreid liggen, terwijl de tusschenruimten gevuld zijn met kleinere en bleekere nerven. Eindelijk komen een groot aantal zeer korte dwarslijntjes het weefsel voltooiën.

Het is wel degelijk de aanstaande voorvleugel in eersten aanleg, maar welk verschil nog met het geheel ontwikkelde orgaan! De straalsgewijze rangschikking der nerven is volstrekt niet dezelfde, het net gevormd door de dwarsnerven kondigt geenszins het toekomstige verloop der aderen aan. Op 't eenvoudige volgt het buitengewoon samengestelde, op 't ruwe het uiterst fijn afgewerkte. Ditzelfde geldt evenzeer ten aanzien van 't vleugelfou-draaltje en zijn resultaat, den volkomen vleugel.

Het is duidelijk, dat we hier tegelijkertijd te doen hebben met den toestand van wording en met dien van volmaking: het vliezig vleugeltje der larve is geen simpel vormpje, dat de stof naar zijn beeld verwerkt en 't dekschild vormt naar het model van zijn inwendige ruimte.

Neen, het verwachte vlies ligt niet ingepakt klaar, om ons na ontplooiing, te verbazen door de pracht en de fijnheid van 't weefsel. Of liever gezegd, het is er wel, maar verkeert in sluimerenden staat. Het is er in, evenals de eik zich in den eikel bevindt.

Een fijn doorschijnend kussentje omgeeft

den vrijen rand, zoowel van den aanvankelijken vleugel, als van 't dekschild. Sterk vergroot ziet men er een vage aanduiding van 't aanstaande kantwerk op. Dat zou heel goed de werkplaats kunnen zijn, waar het leven zijn materialen in beweging zet. Verder is er niets te zien, niets doet het verwonderlijk netwerk vermoeden, waarvan elke maas binnenkort zijn aangeduide plaats zal innemen.

Ten einde de aanwezige materie tot een gazen schijf te vervormen en 't onuitwarbare nerven-labyrinth te doen ontstaan, is iets beters en iets verheveners noodig dan een simpele vorm. Er is een vooraf opgemaakt plan, een ideaal bestek noodig, dat ieder atoompje zijn juiste plaats aanwijst. Voordat die stof zich in beweging stelt, is de rangschikking reeds vooraf bepaald, de wegen der plastieke stroomingen zijn reeds afgebakend. De metselsteenen onzer gebouwen worden geplaatst volgens het door den architect ontworpen plan; ze zijn een denkbeeldig geheel, voordat ze tot een werkelijke combinatie worden opgestapeld.

Evenzo spreekt de vleugel van den sprinkhaan, dat kunstige kantwerk, dat een schamel hulsel langen tijd zorgvuldig bewaarde, ons van een anderen architect, een ontwerper van de plannen, volgens welke het leven voort arbeitet.

Met oneindige verscheidenheid geeft het ontstaan der wezens ons wonderen te overdenken, nog verhevener dan die van de acridide, maar gemeenlijk gaan ze onopgemerkt aan ons voorbij, verborgen onder den sluier van den tijd. In den regel geschiedt alles zoo langzaam, dat de belangrijkste verschijnselen aan elken opmerker ontsnappen, die zich vooraf niet met een taai geduld gewapend heeft. Hier echter hebben de gebeurtenissen met zooveel snelheid plaats, dat de aandacht er onwillekeurig op gericht moet blijven.

Wie, zonder veel tijd te verliezen, er zich van wil overtuigen, hoe onbegrijpelijk handig het leven zijn kunstig werk verricht, heeft zich maar tot onzen wingerd-sprinkhaan te wenden. Het insect zal ons toonen, hetgeen het zaad, dat ontkiemt, het blad dat zich ontplooit, de bloem, die zich vormt, door hun langzame manier van doen voor ons oog verborgen houden. Men kan het grassprietje niet zien groeien, doch wel het dekschild en den vleugel van den sprinkhaan.

Verbazing grijpt u aan als ge die verheven tooverij aanschouwt, die uit een nietig vlaszaadje in wat uren tijds het prachtigste linnen weet te voorschijn te roepen en ge zult moeten bekennen, dat het leven een ongeëvenaard kunstenaar mag genoemd worden, als het zijn schietspool hanteert, om er de sluiers van den sprinkhaan mee te weven, van dat nietige insect waarvan Plinius reeds zeide: *In his tam parvis, fere nullis, quae vis, quae sapientia, quam inextricabilis perfectio.*

Wat had die oude natuuronderzoeker het bij het rechte einde! Laten we 't hem nazeggen: „Wat een macht, wat een vernuft, wat een verbijsterende volmaaktheid in 't onaanzienlijke schuilhoekje, dat de wingerd-sprinkhaan ons heeft gewezen”.

Ik heb wel eens hooren beweren, dat een scherpzinnig navorscher, voor wien het leven niets is dan een samentreffen van physische en chemische krachten, er niet aan wanhoopte, eens, langs kunstmatigen weg, de bewerktuigde stof te verkrijgen, het protoplasma, zooals het in de officiële wereld heet. Als het in mijn vermogen was, zou ik me haasten dien eerzuchtige satisfactie te geven.

Maar komaan, laat ons voor een oogenblik aannemen, dat ge uit allerlei materialen het protoplasma hebt saamgesteld. Na tal van overpeinzingen, diepgaande studiën, met veel zorg en een onuitputtelijk geduld, zijn ten slotte uw wenschen vervuld, ge hebt thans in uw toestellen een eiwitachtig slijm, dat aan bederf onderhevig is en na eenige dagen een verpestenden stank ver-

spreidt, kort en goed een vies preparaat. Wat wilt ge met dit product aanvangen?

Zult ge het kunnen bewerken? Zult ge er de gedaante van iets levends aan kunnen geven? Zult ge het met een Pravaz-spuutje tusschen twee ijle plaatjes kunnen brengen om er, al was 't slechtst den vleugel van een vlieg van te fabriceren?

De sprinkhaan handelt nagenoeg op deze wijze. Hij spuit zijn protoplasma tusschen de beide huidjes van een vleugel en de stof wordt er tot een dekschild gevormd, omdat ze er als richtsnoer het ideale grondplan vindt, waar ik zoo even op doelde, en ze in een labyrinth van gangen gestuwd wordt, volgens een van te voren opgemaakt bestek.

En die macht om over die vormen te heerschen, en de stof naar behooren te rangschikken, hebt ge die aan den mond van uw spuitje? Neen. Welnu, werp dan gerust uw product weg. Nimmer zal 't leven uit die chemische vuiligheid ontspruiten.

J. H. FABRE.

VERBETERING.

In het onderschrift: De afgevaardigden van den Ned. Bond van Gemeente-Ambtenaren op blz. 387 is een fout geslopen. Aangeduid werd Mr. M. W. F. Treub in de onderste rij (links), dit moet zijn: onderste rij (zittend) No. 3 van rechts.

Foto Aug. F. W. Vogt. DEUR EN KOZIJN VAN EBBENHOUT, PANEELLEN VAN PALISSANDERHOUT. ONTWORPEN DOOR TH. NIEUWENHUIS.

EEN DAG VOL VREUGDE VERSCHAFT AAN EEN 800-TAL KINDEREN, DOOR DE AMSTERDAMSCH E VEREENIGING „KINDERGENOT”.

DE ZONNEVROUW.

(Vervolg van blz. 391).

Het ging tegen een volk van meer dan twintig miljoen zielen, want Peru was toen grooter dan nu; het omvatte het tegenwoordige Peru, Bolivia, Ecuador en Chili. Op dat oogenblik echter vond de aanvoerder het aantal soldaten blijkbaar nog groot genoeg. Hij had er onder hen opgemerkt, die er bedrukt uitzagen en niet meer zoo moedig voortmarcheerden als in het begin. En hij was daarover zeer ongerust; hij begreep dat bij dit voorbeeld een dergelijke geest ook op den duur den geheelen troep zou aantasten, dat de ondergang van allen zijn zou. En hij gaf er de voorkeur aan, de zieke plek uit te snijden, voor het kwaad zich verder had verbreid. Zoo had hij dan zijn mannen om zich heen vergaderd, en hij wees hen erop, dat het een beslissend oogenblik was voor hun onderneming, en een uiterste spanning van hun aller moed en geestkracht gevorderd worden zou. Wie ook maar even twijfelde aan het welslagen moest niet verdergaan. Wie spijt hadden van hun laatste besluit om verder te trekken, moesten terugkeeren. Die konden naar de zee kust gaan, naar San Miguel, dat niet ver was. Ze zouden daar de anderen vinden, die bij een vorige schifting uitgevallen waren. Met hen, die waarlijk in hem en zijn streven geloofden, met hen, die bereid waren alle kansen, — de stele op ellende, gebrek en dood, de weinige op succes, — te wagen, zou hij verder gaan, verder, teneinde toe. Toen trokken negen mannen zich terug. Daaronder waren vier infanteristen en vijf ruiters. De anderen juichten geestdriftig hun aanvoerder toe....

— Die anderen werden bezielde door mijn voorvader Christobal de la Torre, die als een broeder van Pizarro was, riep de markies uit.

— *Wij weten dat. Wij weten dat*, herhaalde de bediende der Fransch-Belgische Bank met een ironie, die eenigszins beangstigend werd.

— Maar mogen wij ook eens weten, waarom u ons dat alles vertelt? vroeg de markies nu op hoogen toon.

— Alleen om u te doen zien señor, dat de overwonnenen beter dan de overwinnaars de geschiedenis van hun land kennen, hernam de ander, langzaam de woorden één voor één uitstootend en op gezwollen toon, wat wel een weinig belachelijk heeten kon bij een man, die zoo gemakkelijk zijn kleeding droeg van Maison Zarate & Co, een der eerste huizen van de Pasco de Amancaes.

— God, wat is dat mooi, riep nu eensklaps Maria-Theresia, die het gesprek op iets anders wilde brengen, en nu de aandacht van de reizigers naar het landschap poogde te richten.

Op dit oogenblik schoot de trein een brug op, en hier bood de streek een panorama van onvergelijkbare schoonheid. Vooruit kijkend, bespeurde men den ontzagwekkenden bergketen van de Andes, rots aan rots, grilligst opeengestapeld, een weinig lager blonk, door een gapende scheur in een rotswand, een wereld zoo liefelijk en grootsch tevens, als wellicht nergens bestaat: donkergroene wouden lagen zwierig over de bogen der bergen

en dalen geslingerd en daartusschen pronkten te allen kant de vlakke, als rijke, verrukkelijke tuinen, zoo vol van bloemen, en vruchten en velerlei gewas, en bij elk van deze weidsche lieve tuinen zag men een kleine kleurige landwoning, gelijk een aardig kooitje opgehangen aan den bergwand. Doch indien men omhoog keek! Indien men omhoog keek! Daar schaarden zich tot in verre verten de besneeuwde kammen der bergen, en in de zon gedoopt, glansden en schitterden hun kronen en hun kuiven en hun diademen: gevaarten van loutere edelgesteenten. Het was een schouwspel vol woeste betoovering.

Het karakter dezer schoonheid was echter gruwzaam en de aanblik der zwarte ravijnen, waar de trein dol overhengen daverde, gaf Maria-Theresia koude rillingen. Zij stond aan den arm van Raymond als verwezen het henenvliedend gebergte aan te zien, en, over den schier waanzinnigen moed der *conquistadors* 1) peinzend, mompelde ze: Dat deze ontzettende muren de soldaten van Pizarro niet konden tegenhouden.

Ongelukkig hoorde de vreemdeling deze woorden, en met een stem, die nu plotseling vol van boosaardige vijandschap was: Hadden we ze dan niet kunnen vernietigen?

De markies, dit hoorend, drong zeer snel, als met een kleinen sprong, naar den afstammeling van de vorsten der Inca's. Hij ging op de punten van zijn voeten staan, en gaf den man een smalend tikje op den schouder, zeggend: Waarom hebt gijlieden dat dan niet gedaan, señor?

— *Omdat wij geen verraders zijn*, klonk het onbeschaamde antwoord van den Indiaan.

Juist had Raymond nog tijd om den onstuimigen markies, die als een kogel op den vreemdeling aanschoot, met zijn gespierde armen te omvangen.

De kleine Christobal verweerde zich als een duiveltje met armen en beenen, en dit was waarlijk een lachwekkend gezicht.

Maria-Theresia wist echter met eenige woorden haar vader bijna onmiddellijk tot bedaren te brengen. Het jongemeisje, wel wetend hoe trotsch hij was, fluisterde hem in, dat hij, markies de la Torre, toch bezwaarlijk twist maken kon met een kantoorbediende.

— Je hebt gelijk, verklaarde Christobal, terwijl hij langzaam achteruit week, en daarbij den Indiaan een blik zoo vol van hoovaardigheid toewierp, dat deze moeite had zijn drift in te toemen. Daar de man ook den zin van Maria-Theresia's woorden wel geraden had, dreigde de woordentwist een steeds ernstiger wending te nemen. De trein stond nu echter spoedig stil. De spoorweg was ter hoogte waar zij aangekomen waren, opgebroken. Men was nog ruim veertig kilometer van Cajamarca verwijderd, en deze afstand moest op muilezels worden afgelegd, want men was midden in de bergengte, en voor een voertuig was er geen ruimte.

De reizigers waren vol geestdrift over het schilderachtige der omgeving, temiddan waarvan zij den nacht zouden doorbrengen. Tegen den rotswand waren van ruwe planken eenige schuren getimmerd; daar woonden de werklieden. (Wordt vervuld.)

1) Veroveraars.